

14. Стеценко А. Польський краєзнавчий рух в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.): огляд історіографії та джерел // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Випуск 8. Частина 1. – Львів, 2006. – С. 167–176.

15. Dettloff P. Odbudowa i restauracja zabytków architektury w Polsce 1918—1939. Teoria i praktyka. Warszawa : PWN, 2006.

Сергій КОНЮХОВ
(Львів, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕОНІДА БАЧИНСЬКОГО У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У процесі становлення сучасної моделі музею в українському суспільстві ми можемо спостерігати зацікавлення особливостями процесу формування та збереження історико-культурної спадщини. Глибоке критичне осмислення минулого, увага до народних традицій та культурних надбань, вивчення досвіду розбудови установ, які займались збереженням історико-культурної спадщини за межами України та аналіз результатів організаційної та громадської діяльності українців у XX ст., по-новому переосмислюються сьогодні. При цьому пріоритетного значення набуває звернення до творчої спадщини знакових постатей (української історії), повернення із забуття правди про сподвижників національної ідеї, адже людський вимір визначає духовність, потяг до історичної правди.

Зазначимо, що сучасні дослідники беруть до уваги різні розвідки, в яких розглянуто історію формування українських установ, які виконували роль збереження та популяризації історико-культурної спадщини України. На діяльність наукових та культурних осередків української діаспори у контексті збереження національної пам'яті звернув увагу дослідник Полтавець О. М. [4]. Діяльність українських військових діячів та їхню роль у впорядкуванні та українського Музею-архіву при Інституті громадознавства в Празі дослідив Мельник Р. П. [2].

Зрештою, дослідження питань консолідації громадсько-політичних, культурних, військових діячів та науковців для заснування українських музейно-архівних центрів за кордоном сьогодні є невід'ємною складовою наукових розвідок у сфері історико-культурної спадщини України.

Діяльність української спільноти у розвитку музейних колекцій в Європі та Америці була широко розповсюдженою вже у міжвоєнний період. До цієї справи долучився також і Леонід Бачинський – ветеран армії УНР, який уже в 1932 році долучився до формування музею «Стривігор» у Перемишлі [3, с. 59].

Напередодні Другої світової війни Л. Бачинський розпочинає свою діяльність у м. Ярослав. Зважаючи на постійну роботу та старання української спільноти та Л. Бачинського на окупованій нацистською Німеччиною території, уже у травні 1940 року вдалося відкрити музей ім. Ярослава Мудрого у м. Ярослав по вул. Собінського, 11/1 [4, с. 2.]. У фондах цього музею було зібрано: 1) загальні пам'ятки (друки, оголошення польські та німецькі – військові й цивільні з цілого терену. Всякі летючки, брошурки, писані прокламації, листи, конверти, значки, печатки, відзнаки, відбитки печаток і т.д., частини одягу УГА та УА, їх відзнаки, жетони, стара зброя, образи, деворити і т.д.); 2) етнографічні (капелюхи, сердаки, пояси, торби, крайки, горщики, миски, ткацькі станки, скрині, домашня установка, всяке господарське знаряддя, різні прикраси, дитячі забавки, вироби з дерева, вишивки, писанки, мальованки, малюнки на склі та мистецька прикраса мешкань); 3) археологічні знахідки; 4) церковне малярство; 5) книги (старі рукописи, стародруки, часописи); 6) збірки

топографічних назв, народні пісні, оповідання, приповідки, замовляння, загадки і т. д. із дотриманням місцевих діалектів та наголосів.

Зі «Звернення управи Музею ім. Я. Мудрого в Ярославі про збирання пам'яток української історії» також довідуємося про заклик до місцевого населення очільника музею, Л. Бачинського, з проханням надавати музею відомості про всі історичні могили, старі надгробні камені, намогильники, придорожні хрести, старі будинки, церкви та каплички. У разі отримання таких відомостей, музей видаватиме посвідку або грамоту. Усі жертводавці будуть оголошені в пресі. Розуміємо, що в такий спосіб Л. Бачинський намагався сконцентрувати усі зусилля української спільноти та зберегти історико-культурну спадщину [6, с. 3].

Після завершення Другої світової війни та зміни геополітичного становища Л. Бачинський розгортає активну громадську діяльність з метою збереження та популяризації української історико-культурної спадщини.

Завдяки Українському Центральному Допомоговому Комітеті на території англійської окупаційної зони північно-західної Німеччини у місті Бломберг Леоніду Бачинському вдалося започаткувати у березні 1948 року діяльність «Українського Музею-Архіву», який продовжив свою діяльність з березня 1952 року у Клівленді (США, Огайо) та зібрати у ньому українське друковане слово та мистецтво [1, с. 295].

У Бломберзі, в таборі для переміщених осіб було виділено для Музею імені Тараса Шевченка невелике приміщення і в ньому засновник збирав дарунки українського скитальства Британської зони для організації майбутнього музею. В такий спосіб вдалося організувати вже 4 вересня 1949 року першу виставку на основі зібраних матеріалів. Однак вже невдовзі настала хвиля переселення і 16 березня 1950 року все майно (9052 примірники у 29 скринях) перевезено до Канадського Допомогового Комітету у м. Білефельд, завдяки старанням якого та його директора Є. Василюшина було воно згодом відтранспортоване до Осередка Культури і Освіти (ОКіО) у Вінніпезі. Отримання Музейного майна підтвердив секретар ОКіО Павло Маценко листом від 17 січня 1952 року. В цьому осередку української громади деякі експонати зберігаються і до сьогодні [3, с. 60].

З переїздом до Клівленду в Огайо Бачинський із притаманним йому завзяттям почав 15 березня 1952 року організувати нову установу – Музей з Архівом, без яких не уявляв собі великої громади та спільноти. Місцевий протоієрей православної церкви Антін Берик надав необхідну допомогу через що і отримав посаду почесного голови [5, с. 47].

Та на вимогу церковного Комітету з 20 серпня 1957 року Музей протягом одного місяця мав звільнити зайняте приміщення. У такому скрутному становищі допомогу Музеєві надала Організація Української Молоді «Пласт», яку очолював Микола Грушкевич. Уже в серпні 1957 року завдяки сприянню цієї громадської організації вдалося купити приміщення поблизу парку ім. А. Лінкольна для розташування Музею. Одразу ж, 14 вересня 1957 року, було перевезено усі музейні фонди і розташовано на піддашші. На сьогодні цей Музей разом із Центральним Пластовим Музеєм (засновник і завідувач пластун-сеньйор Леонід Бачинський) займають своїми збірками увесь двоповерховий будинок, яким організація «Пласт» надала приміщення, в такий спосіб здійснюючи покровительство над музейною галуззю.

На сьогодні пластовий музей у місті Клівленд продовжує функціонування, а його збірки можна поділити на 3 групи: а) однострої, вироби молоді, прапори, яких вже не використовують, або неіснуючих на сьогодні пластових частин. Різні вироби, світлини, альбоми та ін.; Б) Матеріали до історії Пласту; в) Стенди й інші речі в приміщенні під дахом, де розташовано також і бібліотеку [1, с. 299].

Отже, Леонід Бачинський вніс помітний слід у збереження історико-культурної спадщини України та розвиток музейної справи. Шануючи традиції, давню культуру та славне минуле, йому

вдалося зберегти й упорядкувати пам'ятки української історії. Завдяки громадській діяльності, наполегливості й організаторським здібностям зумів інституціоналізувати музейну справу для української спільноти. Важливим досягненням діяльності Леоніда Бачинського стало також те, що в процесі об'єднання української громади він установив постійні зв'язки з українським пластовим рухом та церквою, що дало змогу налагодити стабільну роботу українських культурно-просвітницьких установ. Музейна, педагогічна та організаційна діяльність Леоніда Бачинського мала позитивний вплив на збереження та популяризацію української історико-культурної спадщини у роки Другої світової війни та після її завершення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кікта С. Український Музей-Архів у Клівленді // Державні гроші України, - Клівленд, Огайо, 1974. – С. 289-314.
2. Мельник Р. П. Заснування українського національного музею-архіву в Празі та його місце в загальній структурі українських установ Чехословаччини / Роман Петрович Мельник // Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації : тези IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 квітня 2017 року. — Львів, 2017. — С. 77–79.
3. Пластовий шлях. – 1990. – Ч. 1 (91). – С. 58–61.
4. Полтавець О. М. Наукові та культурні осередки української діаспори в США як репрезентанти політики пам'яті // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8 : Політика пам'яті у культурному просторі. – С. 184 – 190.
5. Семчишин М. Бачинський Леонід // Енциклопедія української діаспори / Гол. ред. В. Маркусь, спів-ред. Д. Маркусь. — Нью-Йорк-Чикаго, 2009. — Кн. 1. — С. 47.
6. ЦДАВОВУ: Ф. 3959. – Оп.1 – Спр. 13. – Арк.2-3.

Роман КУЗЬМИН
(Львів, Україна)

ТЕМА ГОЛОКОСТУ В ЕКСПОЗИЦІЯХ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

Однією з найбільш травматичних сторінок в історії України є Голокост. Історик Тімоті Снайдер територію на якій напередодні та під час Другої світової війни відбувались масові вбивства людей символічно назвав «Кривавими землями». «Хоча Криваві землі в ці роки стали полем бою, всі ці люди були жертвами винищувальної політики, а не бойових дій» [9, с.7]. Під час Голокосту на території України було знищено від 900 тис. до 1,5 млн. осіб єврейської національності [4,с.284]. Попри масштаби трагедії Я. Грицак відзначає, що «Голокост є не лише однією з найбільших загадок історії, він є ще й однією з найбільш ідеологічно заангажованих загадок історії» [3,с.83].

Водночас попри значну кількість людських жертв та значну кількість досліджень з теми у світовій історіографії, з різних причин винищення євреїв було не достатньо представлено в музейних експозиціях в період Радянського Союзу. В радянський період попри детальне вивчення фактів геноциду на радянській території спеціальними комісіями термін «Голокост» не вживався на позначення масового винищення єврейського населення під час Другої світової війни [5, с.170-171]. На позначення масових страт використовувались не етнічно-релігійні означення, а загальні терміни на кшталт «мирні мешканці», «радянські люди». Більш того, після Другої світової війни в Радянському Союзі толерувався антисемітизм викликаний геополітичними причинами. Наприклад в Одесі, в місті, яке зазнало Голокосту, антисемітизм значно перевищував прояви довоєнного періоду [7, с.121,124].